

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen
Møte tirsdag den 4. mars 1952 kl. 10.

Formann: F i n n M o e .

Til stede var: Hambro, Klippenvåg, Lavik, Finn Moe, Moseid, Sven Nielsen, Selvik, Strøm, Gerhardsen, Skrondal, Valen, Natvig Pedersen, Kjøs, Friis, Hegna, Smitt Ingebretsen og Vatnaland.

Dessuten deltok i møtet: Statsminister Torp, statsrådene Lange og Brofoss, utenriksråd Skylstad, statssekretær Boyesen, ekspedisjonssjef Ræder og byråsjef Jacobsen.

Formannen: Jeg beklager at dette møte er sammenkalt med så relativt kort varsel. Det skyldes oppriktig talt en misforståelse fra min side, idet jeg svevde i den tro at det skulle være stortingsmøte først kl. 13 onsdag, så vi kunne hatt møtet da. Jeg ber om unnskyldning for at det er gitt så kort varsel.

Hensikten var at vi skulle få en redegjørelse om A-paktrådets møte i Lisboa, før vi torsdag får en redegjørelse i Stortinget, så den utvidede utenrikskomites medlemmer skulle være noenlunde orientert og ha en bakgrunn for det som kommer til å bli sagt i den offisielle redegjørelse. Det er meningen at utenriksministeren først skal gi en redegjørelse, og at han så vil bli supplert av handelsministeren.

Utenriksminister Lange: En kan vel slå fast at rådsmøtet i Lisboa markerte et avgjort skritt fremover for samarbeidet innenfor Atlanterhavspakten, for så vidt som en der kunne innregistrere allerede vunne resultater på en rekke områder, og som en nådde fram til konkrete resultater under selve forhandlingene i Lisboa på andre områder. For å summere det opp ganske kort kan en vel si: For det første var det av en viss betydning å kunne markere opptakingen av Tyrkia og Hellas som medlemmer og samtidig nå fram til løsning av problemet om kommandoforholdene for deres vedkommende. – For det annet fikk vi fremlagt rapporter både fra de land som hadde forhandlet om Europahæren, og fra de tre stormakter som hadde forhandlet om det sett avtaler som skal avløse okkupasjonsstatutten, som viste at man umiddelbart forut for Lisboamøtet var kommet lenger enn de fleste hadde tenkt seg muligheten av. For det tredje kunne man på Lisboamøtet registrere medlemslandenes tilsagn om hvilke styrker de påtok seg å stille på bena i løpet av året 1952, og hvilke styrker de hadde planlagt å ha klare i løpet av tiden fram til 1. juli 1954, og hvilke utgifter i denne sammenheng de var villige til å påta seg.

Forhandlingene under selve møtet brakte for det fjerde enighet om et program for bygging av flyplasser og andre infrastrukturanlegg, altså fellesanlegg for telekommunikasjoner og hovedkvarter, for 1952, med en viss forlengelse inn i 1953 – og om finansieringen av dette program. – For det femte brakte møtet enighet om reorganiseringen av paktens sivile organisasjonsapparat, om opprettelse av felles sivilt hovedkvarter og om plasingen av det i Paris. – For det sjette var det enighet om at arbeidet med den videre utbygging av virksomheten på ikke militære områder,

som hittil har vært drøftet av femmannsutvalget, heretter skal behandles av det permanente råd, som nå blir opprettet, med representanter for samtlige medlemsland.

Jeg skal gå litt nærmere inn på enkelte av disse punktene.

Fra det offisielle åpningsmøte er det ikke stort å si, annet enn at det utvilsomt var av betydning at det i den talen som utenriksminister Acheson der holdt, tydelig ble understreket at Atlanterhavspaktens mål var å nå en løsning gjennom fredelige forhandlinger. Han sa det meget poengtert at målet var ikke militær styrke for dens egen sak; militær styrke var bare en nødvendighet som vern mot aggresjon. Et makttomrom som vi har sett det i Korea, betyr en farlig fristelse for autokratier som har ekspansive tendenser, og slike tomrom må erstattes med styrke nok til å demme opp mot sådanne ekspansive tendenser. Men vi vil ikke skape noen styrke som er større enn det som trenges til dette formål. Vi ønsker ikke å skape militær styrke stor nok til å innlate oss på noen form for preventiv krigsaksjon. Det vi ønsker, er fred, og det er målet for alt vi foretar oss. Det er ikke tvil om at det som for så vidt ble grunntonen i alle de vedtak som gikk ut fra Lisboa, er understrekningen av den rent defensive karakter av alt vårt samarbeid.

Det forelå til godkjenning på møtet en rekke rapporter fra Atlanterhavspaktens forskjellige organer. Deriblant var en rapport fra militærkomiteen som omhandlet forsvarsplanene, og som i det vesentlige redegjorde for den tilpasning av de militære instansers planer som var blitt nødvendig etterat den midlertidige rådskomite, hvor vi har vært representert av handelsministeren, hadde fastslått at den økonomiske ramme som det var mulig å bære for medlemslandene, ikke tillot oppfyllelsen av de militære planer fullt ut.

I rapporten fra militærkomiteen ble det også redegjort for forhandlingene om ordningen av kommandoforholdene for de to nye paktmedlemmer, Hellas' og Tyrkias vedkommende. Der var den løsning man var kommet fram til i samsvar med det som har vært fremhevet som ønskemål fra de fleste av de mindre paktland, og også som ønskemål fra Hellas og Tyrkia selv, at det ikke skal være noen særordning av noen art for disse landene. På samme måte som det er tilfellet for Nordregionens vedkommende, blir for denne Sydregions vedkommende Hellas' og Tyrkias land- og flystridskrefter lagt inn under sjefen for denne region. Sjefen for Sør-Europa, admiral Carney, har en tilsvarende stilling der nede som admiral Brind har som sjef for hovedkvarteret for Nordregionen her oppe. Det ble fra italiensk side antydnet at landstridskreftene burde stå under italiensk kommando, men Italia presset ikke dette synspunkt, og det blir sikkert ikke det som blir løsningen. Hellenerne og tyrkerne insisterte på å stå under det felles hovedkvarter. For sjøstridskreftenes vedkommende er løsningen enda ikke definitiv, men der skal det arbeides videre for å finne den mest hensiktsmessige ordning.

Så ble det lagt fram en rapport, også fra militærkomiteen, med en vurdering av den militære effektivitet av Pariserplanene for det europeiske forsvarsfellesskap. Det var imidlertid bare en foreløpig rapport, idet jo disse Pariserplaner enda ikke er ferdig utformet til en definitiv traktattekst, og det ble derfor bare besluttet at dette

spørsmål skal videre behandles av militærkomiteen og de permanente representanter, eller til et senere rådsmøte.

På lignende måte fikk vi militærkomiteens behandling av rapporten fra den midlertidige rådskomite. Der uttaler militærkomiteen at den målsetting som den midlertidige rådskomite hadde satt opp som gjennomførlig, var mer beskjeden enn de militære kravene. Derfor måtte det noteres at militærkomiteens målsetting ikke kunne legges til grunn for planleggingen fram til 1954, men at den fremdeles skulle bli stående som et mål man skulle søke å nå i perioden etter 1954. Militærkomiteen så det som sin plikt å gjøre oppmerksom på at denne reduksjon i antallet av styrkene og omfanget av innsatsen representerte en økt militær risiko.

Så ble det også lagt fram en rapport om revisjon av direktivene for det faste militære utvalg, altså Standing Group, og øverstkommanderende for Europa. Det viktigste i denne revisjon er at Standing Group nå får høve til å avgi tilråding om prioriteter ved fordelingen av militært materiell mellom de enkelte regioner, og at på lignende måte øverstkommanderende for Europa, Eisenhower, og hans hovedkvarter får en lignende myndighet til å gi tilråding om prioriteter for levering av materiell innenfor sitt kommandoområde. Det betyr i virkeligheten at De Forente Stater og til dels Canada og Storbritannia delegerer en del av den myndighet de hittil har hatt til gjennom rent bilaterale forhandlinger å avgjøre disse prioriteterne, til de sentrale militære organer for at fordelingen kan skje etter en mer sentral vurdering. – Endelig går endringen i direktivene ut på at øverstkommanderende for Europa får anledning til å komme med tilråding til de enkelte medlemsstater hvor det gjelder forsyningstjenesten for de tropper som er stilt under hans kommando. Det ble avgitt en uttrykkelig erklæring på general Eisenhowers vegne om at han ikke ville bruke denne myndighet uten at han på forhånd hadde brakt på det rene at en slik anbefaling ville være i samsvar med ønsket hos vedkommende nasjonale myndigheter.

Fra Atlanterhavspaktens sivile organer forelå det også rapporter om arbeidet i Forsvarsproduksjonsrådet, i Det finansielle og økonomiske råd og i Stedfortrederrådet. Det var vesentlig en oversikt over virksomheten i det forløpne år. For Det finansielle og økonomiske råds vedkommende ble det der understreket at det vesentlige av dets oppgaver jo i det siste året hadde vært overtatt av den midlertidige rådskomite, og Det finansielle og økonomiske råd hadde derfor innskrenket seg, siden siste rådsmøte i Roma, til særlig å samle opplysninger om hvorledes medlemsstatene faktisk greide å holde timeplanen, og i hvilken utstrekning de greide å bruke de midler som var bevilget til forsvaret. De opplysninger viste som generelt bilde at det er en viss forsinkelse. Det gjelder ikke bare for Englands vedkommende, men også for andre medlemsstaters vedkommende at det går ikke så fort å få satt tingene ut i livet som man forutsetter når vedtakene blir gjort.

Så ble det fra Stedfortrederrådet lagt fram en rapport om gjennomføringen av avtalen om de militære styrkers status under oppholdet i fremmed land. Den viste at det enda ikke er noe land som har ratifisert denne overenskomst. Det er en del land, deriblant Norge, som har meddelt at de vil kunne praktisere den uten lovendringer,

hvis det skulle være ønskelig, men de arbeider med å få saken fram.

Utenriksdepartementet håper nå å få lagt den avtale fram til ratifikasjon med det aller første, så det skulle ikke bli aktuelt med noen praktisering av den før den blir ratifisert.

Videre ble lagt fram en rapport om Sovjetblokkens og NATO-landenes relative styrke. Der var situasjonen den at på rådsmøtet i Roma hadde vi fått en oversikt over dette styrkeforhold, som det har vært redegjort for i hovedtrekkene her i komiteen tidligere, etter Romamøtet. Rådet hadde den gang ment at en videre utnyttelse av de opplysninger som rapporten inneholdt, ville være en støtte for de enkelte regjeringer under arbeidet med forsvarsberedskapen, og Rådet hadde derfor bedt om at det på grunnlag av denne strengt hemmelige rapport vi hadde fått i Roma, dels muntlig, dels skriftlig, måtte bli utarbeidet to dokumenter, et til bruk til fortrolig orientering overfor parlamenter, og et annet til offisielt bruk. Papiret til fortrolig bruk var klarert gjennom forhandlinger i Stedfortrederinstitusjonen, og forelå som et dokument som vi skal få oversatt, og som vil bli tilgjengelig for denne komites medlemmer. Det vil ikke inneholde noe nytt for så vidt, fordi det har vært redegjort for hovedinnholdet av det tidligere. Det dokument som var forberedt til offentlig bruk, var imidlertid lite tilfredsstillende, og det forelå enstemmig innstilling fra stedfortrederne om at det burde tilintetgjøres, og at man burde gi avkall på en sådan offentlig fremstilling. Skulle den gjøres, måtte den gjøres så omstendelig at den ikke ville være særlig anvendelig til sitt formål. Innstillingen var en fellesinnstilling fra militærkomiteen og stedfortrederne.

Av rent utenrikspolitiske spørsmål som ble behandlet i et særmøte av utenriksministrene, hvor de bare var ledsaget av en eller to rådgivere, var det viktigste en rapport utarbeidet av stedfortrederne om Sovjetsamveldets utenrikspolitikk, en oppsummering av det som har nedfelt seg som den felles vurdering innenfor Atlanterhavslandene om motiver og midler i Sovjets utenrikspolitikk. Det er blitt et vel avveid dokument, som heller ikke inneholder noen sensasjoner på noen måte, men som har sin verdi nettopp fordi det viser hva som har utkrystallisert seg som felles oppfatning. Det vil også bli oversatt og bli tilgjengelig for denne komites medlemmer.

I tilknytning til diskusjonen av dette dokument, reiste den italienske stats- og utenriksminister de Gasperi spørsmålet om det vordende permanente råd kunne fortsette arbeidet med å prøve å trekke opp retningslinjer for hvilke tiltak demokratiene kunne gjøre på propagandaplanen for å møte sovjetiske fremstøt på det område, møte hele den fredskampanje som der er i gang. Det kommer stadig igjen fra italiensk side under disse drøftelsene, de har spesielt behov for hjelp og støtte i det plan. Vi er allikevel fristet til å si at det kunne kanskje være nyttigere om de gjorde noe mer på det reelle plan ved å legge om de sosiale og økonomiske forhold i Italia selv, at det kanskje ville være en mer effektiv måte å møte den sovjetiske propaganda på. Det er for øvrig i virkeligheten nesten sagt i likeså mange ord i rapporten fra den midlertidige rådskomite, fra TCC.

Ellers var det i et par slike møter av utenriksministrene med svært få deltagere en meget nyttig lærerik utveksling av synspunkter om endel internasjonale

spørsmål. Vi fikk en redegjørelse fra den franske utenriksminister om forholdene i Indochina og hvilken belastning krigen der i virkeligheten representerer for Frankrike. Vi fikk en redegjørelse fra den britiske utenriksminister om hvordan han så på mulighetene for å nå fram til en løsning av problemene i Egypt og i Sudan. Jeg tror ikke det vil være riktig av meg å gi meg til å referere innholdet av disse redegjørelsene. Mr. Edens redegjørelse viste at den britiske regjering er innstilt på å gå meget langt for å få en løsning som kan tilfredsstillende de egyptiske ønskemål, og at han etter de endringer som til da hadde foregått i Egypts indre politikk, hadde håp om at det skulle være mulig å få samtaler i gang igjen. Hvordan det nå stiller seg etter den siste omveltning er ikke godt å si. Jeg har ikke annet å holde meg til enn det som står i pressen, men der later den alminnelige vurdering til å være at de muligheter skulle ikke være blitt mindre etter den siste endring.

Ellers hadde vi også korte diskusjoner om spørsmålet – som for øvrig har vært oppe ganske nylig i den svenske riksdag – om eventuelle mottrekk fra de demokratiske staters side overfor Sovjetdiplomaterne. Det hadde vært drøftet en tid i Stedfortrederrådet på grunnlag av en meddelelse fra den amerikanske regjering om at den overveide i nær fremtid å innføre lignende reiserestriksjoner for diplomater fra Sovjetsamveldet og fra Østblokklandene i De Forente Stater som disse stater gjorde gjeldende for amerikanske diplomater på sitt område, og det hadde vært drøftet i Stedfortrederrådet om dette skulle gjøres som en felles aksjon fra alle Atlanterhavslanternes side. Jeg sa der fra for vårt vedkommende at vi hadde overveid dette spørsmål med våre egne overvåkingsmyndigheter bl.a., og vi var kommet til at det for vårt vedkommende ville være lite hensiktsmessig å gå til sådanne mottrekk. Det er meget lettere å følge den virksomhet som foregår, når den foregår ved Sovjetdiplomater, enn hvis den skulle foregå ved hjelp av norske agenter. Et annet argument jeg også nevnte for at vi ikke syntes det var noen grunn til å gå til slike mottrekk i øyeblikket, var at vi nettopp har foretatt en nokså gjennomført flytning av russiske gravplasser. Vi har forhandlinger gående om en endelig løsning av det problem, og vi synes ikke da, på bakgrunn av den noteveksling vi der har, at det har noen hensikt å gå til slike mottrekk nå. Det ble bare tatt til etterretning. Det var en del andre land som kom med lignende synsmåter, men etter alt å dømme blir det til at i nær fremtid kommer det i De Forente Stater og en del andre medlemsland en bestemmelse om at Sovjetdiplomater og diplomater fra Østblokklandene vil bli pålagt bestemte restriksjoner, få en begrenset bevegelsesfrihet i vestlandenes område.

Det neste hovedpunkt på dagsordenen var så den samordnede analyse av A-paktens forsvarsplaner på grunnlag av rapporten fra 12-mannskomiteen og den tilleggsrapport den hadde utarbeidet. Det går jeg forbi, det vil statsråd Brofoss si noen ord om. Jeg går også forbi den diskusjon som foregikk i et særmøte om fordelingen av utgiftene ved infrastrukturprogrammet for 1952, altså programmet for bygging av flyplasser, felles telekommunikasjoner og sambandsanlegg og hovedkvarterene, i den nærmest forestående periode.

Det som jo var det politiske hovedspørsmål på møtet i Lisboa, var hele problemet om formen for tysk deltaking i forsvaret av Atlanterhavsområdet. Der tror

jeg det kan være nyttig at jeg går lite grann tilbake, så vi får sammenheng i tingene der, selv om det fører til en viss gjentakelse av ting som har vært sagt her før. Jeg har jo tidligere her redegjort for forhandlingene i Paris under Europahærkonferansen, og redegjort for hvordan disse forhandlingene hadde ført til at alt før møtet i Roma var det enighet om de rent militærtekniske problemene, altså størrelsen av de nasjonale enheter, ordningen av forsyningstjenesten for dels de enkelte nasjonale enheter, dels de felles korps bestående av tre eller fire nasjonale grupper. Jeg skal ikke oppholde meg nærmere ved det.

På møtet i Roma var det fra de forhandlende lands side gitt uttrykk for et sterkt håp om at de politiske problemer som sto igjen, skulle kunne være løst før møtet i Lisboa, og for å prøve å nå fram til en slik løsning var det blitt holdt møter mellom utenriksministrene fra de seks land – først i Strasbourg i desember og senere i Paris i januar. På disse møtene var forhandlingene blitt ført et godt stykke fremover. Man var nådd fram til enighet i hovedsaken om den politiske og administrative overbygning over Europahæren, om organiseringen av det som nå kalles Det europeiske forsvarssamfunn, European Defense Community. Det skulle ledes av et kommissariat på 9 medlemmer, altså et fra hvert av de mindre, to fra hvert av de større medlemslandene. Dette kommissariat skal i virkeligheten være et felles forsvarsdepartement for alle saker som har med denne hæren å gjøre, ikke bare på det rent militære, men også på det forsyningsmessige og produksjonsmessige område. Det skal utarbeide produksjonsplaner, det skal utarbeide budsjettforslag.

Den politiske ledelse av forsvarssamfunnet skal ligge hos en ministerkomite på 6 medlemmer, en minister fra hvert av de deltakende land, og både kommissariatet og ministerkomiteen skal stå under kontroll av en forsamling som i første omgang skal velges av parlamentene i de seks land etter et bestemt fordelingstall. Men den første av disse forsamlingene skal ha til mandat innenfor en bestemt frist å legge fram forslag til en konføderal eller føderal ordning av samarbeidet i fremtiden, slik at det er indisert som det fremtidige mål at man skal nå fram til en konføderal eller føderal forsamling utgått av direkte valg, ikke valgt av parlamentene i de enkelte land.

Parallelt med disse forhandlinger mellom de seks deltakerland fortsatte forhandlingene i Bonn om det sett av traktater mellom de tre vestlige okkupasjonsmakter og forbundsrepublikken som det er meningen skal avløse den nåværende okkupasjonsstatutt. I de første ukene i februar nærmere bestemt i dagene 7. – 8. februar i Bonn og i dagene 8. – 19. februar i nasjonalforsamlingen i Paris – forela henholdsvis den vesttyske regjering og den franske regjering spørsmålet om tilslutning i prinsippet til planen om et europeisk forsvarsfellesskap for de to nasjonalforsamlinger.

Under debatten i den vesttyske forbundsforsamling i Bonn 7. – 8. februar oppnådde regjeringen en slik tilslutning i prinsippet med et flertall på 204 mot 156 stemmer. I opposisjonen var da sosialdemokratene, en fløy av Sentrum, det bayerske parti og kommunistene. I flertallet var regjeringskoalisjonspartiene. Denne

tilslutning i prinsippet var imidlertid knyttet til en rekke forutsetninger, som kom til uttrykk i fem særskilte resolusjoner som ble knyttet sammen med vedtaket.

Den første av disse resolusjoner gikk ut på at så lenge Vest-Tyskland ikke er med i Atlanterhavspakten, må forholdet mellom Det europeiske forsvarssamfunn og Atlanterhavspakten ordnes slik at det mest mulig gir uttrykk for likestilling for Vest-Tysklands vedkommende – i og for seg et meget rimelig ønskemål.

Den annen resolusjon hadde sin bakgrunn i at umiddelbart forut for denne behandling i forbundsdagen hadde den franske regjering gjennomført en administrativ forføyning som hadde vært besluttet og notifisert for vel et år siden, men som hadde forutsatt en bevilgning, som først nylig var gått i orden. Den utnevnte sin kommissær i Saar til ambassadør. Rettere sagt: Den gjorde ikke om stillingen fra kommissærstilling til ambassadørstilling, men den ga sin kommissær ambassadørs rang. Det var imidlertid nok til å vekke en storm i den tyske offentlighet. Man så det, med rette eller urette, som en indikasjon på at Frankrike med dette ville markere at det anerkjente Saar som en selvstendig suveren stat, og så det som det framtidige mål for Saars status, mens det jo, som kjent, er samstemmighet i Tyskland om at det fremtidige mål må være at Saar går tilbake til det tyske rike. – Dette var da bakgrunnen for den annen resolusjon, som gir uttrykk for en sterk beklagelse av den franske opptreden i Saar og et krav om at Saars befolkning må sikres politiske rettigheter i samsvar med bestemmelsen i de Forente Nasjoners charter.

Den tredje resolusjon sier at Tysklands økonomiske bidrag til fellesforsvaret må fastsettes ut fra lignende vurderinger og på lignende måte som bidragene fastsettes for de andre deltakerland, og at det må fastsettes under hensyntagen til at Vest-Tyskland har en særskilt bør å bære på i og med at det har 9 millioner flyktninger fra andre deler av Tyskland innenfor sitt område.

I flukt med det ønskemål som er uttrykt i denne resolusjon aksepteres det at tyske representanter fikk anledning til å komme til eksekutivutvalget av Atlanterhavspaktens midlertidige 12-mannskomite, som da møtte ikke som eksekutivutvalg, men som en ad hoc-gruppe for dette formål, og som gjennomgikk Tysklands evne til å bære forsvarsutgiftene ut fra de samme grunnsetninger og prinsipper og på grunnlag av et tilsvarende materiale som det hadde lagt til grunn ved gjennomgåelsen av A-paktmedlemslandenes forsvarsinnsats, og det ga en anbefaling om det, som er blitt fulgt i hovedtrekkene, som jeg straks skal komme tilbake til.

Den fjerde resolusjon fra forbundsdagen i Bonn var et krav om revisjon av dommene over tyske krigsforbrytere, og om at alle tyske krigsforbrytere som ikke var dømt for forbrytelser i vanlig mening av ordet, straks skulle bli løslatt. Jeg skal komme tilbake til hvordan det videre er gått med det ønskemål.

Den femte resolusjon var at det måtte bli slutt på okkupasjonsregimet, og at den tyske suverenitet måtte gjenopprettes, at tyskerne måtte få frihet til å oppheve lovgivningen fra okkupasjonstiden, at kontrollen med Vest-Tysklands produksjon og forskning måtte avvikles, og at det måtte opprettes upolitiske voldgiftsinstanser til å avgjøre tvister som oppstår som følge av allierte troppers stasjonering på tysk

område. Det var jo en rekke ønskemål som tydelig markerte Tysklands nasjonale krav og stemninger.

I den franske nasjonalforsamling, hvor behandlingen begynte omtrent samtidig som behandlingen i den vest-tyske forbundsdag, men hvor den trakk betydelig lenger ut, endte behandlingen et par dager før møtet i Lisboa, også der med at regjeringen fikk flertall for en tilslutning i prinsippet til opprettelse av et europeisk forsvarssamfunn, et flertall på 40 i en forsamling på vel 500 medlemmer. Men i den dagsorden som ga denne tilslutning i prinsippet, inneholdtes det en rekke forutsetninger eller ønskemål. De var gitt en sådan form – et typisk resultat av fransk parlamentarisk kompromisskunst – at regjeringen kunne fortolke dem, og som det har vist seg, siden har fortolket dem, som ønskemål mere enn som bindende forutsetninger. Men de ga ihvertfall uttrykk for franske nasjonale stemninger, som går i nokså forskjellig retning fra dem som kom til uttrykk i den tyske forbundsdag. De viktigste av disse forutsetninger var for det første at ingen utskrivning av tyske enheter må settes i gang før traktaten om et europeisk forsvarsfelleskap ikke bare er undertegnet, men også ratifisert av samtlige medlemslands nasjonalforsamlinger. Det annet punkt av betydning var at stater med territoriale krav ikke på noe tidspunkt må bli medlemmer av Atlanterhavspakten, fordi dette ville endre Atlanterhavspaktens defensive karakter. – Det tredje var at traktatene om det europeiske forsvarsfelleskap må ta sikte på en stadig sterkere sammensmeltning av de nasjonale kontingenter i Europahæren. Det var i virkeligheten bygd på en misnøye med at man har imøtekommet krav, som ikke er reist så meget fra tysk som fra belgisk og nederlandsk side, om at sammenslutningen ikke skal være altfor intim, ihvertfall i første omgang. Endelig var det i den franske dagsorden en sterk understrekning av ønskemålet om og betydningen av å få Storbritannia til å ta del i det europeiske forsvarsfelleskap.

Hvis man skulle tatt de fem resolusjoner fra den tyske forbundsdag og disse og enkelte andre punkter i den franske dagsorden som absolutt bindende forutsetninger, som mandatoriske pålegg til regjeringene, ville det sett mørkt ut for mulighetene av å få til noe europeisk forsvarsfelleskap i det hele tatt. Det viste seg imidlertid at da utenriksministrene i de tre vestlige stormaktene møtte først alene og siden med Adenauer i London i dagene umiddelbart før Lisboamøtet, oppfattet hverken den tyske forbundskansler eller den franske utenriksminister disse opinionsyttringer som absolutte hindringer for å nå fram til kompromisser, og det lyktes å nå fram til kompromissløsninger som både den franske utenriksminister og den tyske forbundskansler godtok og påtok seg å få akseptert hver av sin nasjonalforsamling. Et par spørsmål som Adenauer måtte søke støtte for i Bonn, tok han forbehold om, men det viste seg under det møte som ble holdt av de tre vestlige stormakters utenriksministre etter Lisboamøtet, at han hadde fått den støtte han søkte, så også disse spørsmålene for så vidt ble løst på en måte som skulle muliggjøre videre forhandlinger, hvis det ikke som følge av den krise som nå er oppstått i den franske nasjonalforsamling, kommer helt nye momenter inn i bildet.

Det disse kompromisser går ut på, er i hovedsaken følgende – og disse kompromisser er da nedfelt også i de vedtak som ble gjort på selve Lisboamøtet, som jeg skal komme tilbake til:

Alle forberedelser til utskrivning av tyske enheter kan settes i gang så snart det er undertegnet en traktat om det europeiske forsvarsfellesskap, men utskrivningen selv kan ikke begynne før traktaten er ratifisert. Skulle ingen forberedelser kunne settes i gang før traktaten var ratifisert, ville det bety at det ville måtte gå måneders forberedelser før man kunne begynne på selve utskrivningen. Kompromisset er altså at forberedelsene kan settes i gang, så at om traktaten blir ratifisert, vil utskrivningen kunne begynne med en gang. Venteperioden forkortes altså med atskillige måneder.

Forholdet mellom Det europeiske forsvarssamfunn og Atlanterhavspakten ble ordnet ved en avtale som dels kommer med i traktaten om det europeiske forsvarsfellesskap, og dels er kommet til uttrykk i en prinsippresolusjon fra Atlanterhavsområdet, som skal nærmere utarbeides av det permanente råd. Ved disse avtaler ordnes det slik at det skal holdes fellesmøter mellom ministerkomiteen for Det europeiske forsvarssamfunn og rådet for Atlanterhavspakten, hvis et medlem av Det europeiske forsvarssamfunn eller et medlem av Atlanterhavspaktens råd ønsker et slikt møte. Det var på forhånd enighet om at de politiske retningslinjer og de strategiske direktiver for bruk av det europeiske forsvarsfellesskaps styrker skulle utgå fra Atlanterhavspaktens organer, de politiske direktiver fra Atlanterhavspaktens råd, de strategiske direktiver fra Atlanterhavspaktens øverste organer. Det tyske ønske om mere innflytelse er da imøtekommet på den måte at den tyske regjering kan forlange fellesmøter på ministernivå, på statsrådsnivå, for å få drøftet problemene, hvis den ikke er enig i de retningslinjer som er foreslått.

For det tredje er det utarbeidet en protokoll som ble forelagt for og godkjent av Rådet i Lisboa, en protokoll hvorved Atlanterhavspaktens medlemsland påtar seg samme forpliktelse overfor hele det europeiske forsvarsfellesskaps område som de hittil har påtatt seg overfor medlemslandene i Atlanterhavspakten, dvs. at hele det vest-tyske forbundsområde kommer inn under forpliktelsen til å anse et angrep på dette område som et angrep på seg selv og til å overveie hvilke skritt som da skal tas. I realiteten betyr dette ikke noen utvidelse av de forpliktelser vi allerede har påtatt oss gjennom Atlanterhavspakten, idet Atlanterhavspakten, som den nå gjelder, inneholder en bestemmelse om at et angrep på noen av medlemslandenes okkupasjonsstyrker er å betrakte som et angrep på disse landene selv. Det er altså mer en juridisk, en folkerettslig forandring enn en realitetsforandring.

Problemet om revisjon av dommene over krigsforbryterne ble ordnet på den måte at det i London ble enighet om at det skal nedsettes et blandet alliert-vesttysk – ikke revisjons- men benådningsutvalg. De allierte insisterte på at de dommer som er falt, er falt, de skal ikke opp til revisjon, men på lignende måte som vi har gjort det i vårt eget land ved et slikt oppgjør, skal nå de enkelte tilfelle komme opp i benådningsutvalget, som skal bestå av tre representanter for Vest-Tyskland og en representant for hver av de tre okkupasjonsmaktene.

Hambro: Men ingen fra de andre okkuperte land?

Utenriksminister Lange: Nei. Den sak har hele tiden vært behandlet direkte mellom de tre okkupasjonsmakter og de tyske myndigheter, så det er for så vidt ikke noe nytt at ikke de andre okkuperte land kommer med.

Hambro: Nei, men de settes formelt mer og mer utenfor i ethvert anliggende.

Utenriksminister Lange: Hvor det så gjelder de to vanskelige spørsmålene om garantier mot tysk militær produksjon av uønsket art og om det tyske bidrag til den felles forsvarsinnsats, ble det første ordnet for det første ved en tysk erklæring om at Vest-Tyskland ikke hadde noe ønske om å gå i gang med produksjon hverken av fjernstyrte våpen eller av giftgass, av atomvåpen eller fly, og videre ved at det var enighet om at plaseringen av bestillinger på militært materiell ikke skal være en tysk sak, men en fellessak for hele det europeiske forsvarsfellesskap, og bestemmelser om hvordan beslutninger om plasing av slike bestillinger ved tyske bedrifter skal fattes, skal innarbeides i traktaten for det europeiske forsvarsfellesskap, og disse bestemmelsene skal, før de forelegges regjeringene til underskrift og parlamentene til ratifikasjon, også forelegges stedfortrederne eller de permanente representanter for alle Atlanterhavspaktlandene.

Spørsmålet om det tyske bidrag ble løst først etter Lisboamøtet, da det forelå beskjed fra Bonn til de tre stormakters utenriksministre om at Adenauer hadde fått tilslutning fra sin regjering og fra flertallet i sitt parlament. Tysklands bidrag er blitt fastsatt på grunnlag av anbefaling fra eksekutivutvalget i den midlertidige rådskomite, et grunnlag som altså er tilsvarende til det som er brukt for de andre landene, og omfatter bidrag både til oppbygging av tyske enheter, når en en gang kommer så langt at en kan gå i gang med det, og bidrag til å underholde de allierte stridskrefter som fortsatt skal være stasjonert på tysk jord.

Det var på bakgrunn av disse forhandlingsresultater at så møtet i Lisboa kunne vedta dels en resolusjon om forholdet mellom det europeiske forsvarsfellesskap, når det en gang er en realitet, og Atlanterhavspakten, og det utkast til protokoll som jeg har nevnt, som da fastsetter det folkerettslige forhold mellom Det europeiske forsvarssamfunn og Atlanterhavspaktens land.

Når jeg nå et øyeblikk går vekk fra papiret og til realitetene så er vel stillingen den at i øyeblikket er det umulig å si noe sikkert om utsiktene for det europeiske forsvarsfellesskap, før en vet hvordan krisen i Frankrike blir løst. Det er også et annet moment som spiller inn for en vurdering av tidsfaktoren, og det er den indre politiske situasjon i Tyskland, hvor jo opposisjonen med sosialdemokratene som det ledende parti krever at før spørsmålet om ratifisering av traktaten om det europeiske forsvarsfellesskap avgjøres, skal det holdes nyvalg i Tyskland, og det krav har nå, mot tilråding av ledelsen for den tyske faglige landsorganisasjon, blitt tiltrådt av en kongress av landsorganisasjonen. Det viser altså at det i de brede lag i den vest-tyske republikk er et meget sterkt ønske om å få anledning til å uttale seg om dette ved et valg. Hvilket utslag et sådant valg ville gi, er det ikke mulig å si noe

om på forhånd. Det er heller ikke sikkert at dette ønskemål vil bli etterkommet, men at det er vokset i styrke, er ihvertfall ganske sikkert.

Dette betyr da at en i alle tilfelle vil måtte regne med at det enda vil ta atskillig tid før det europeiske forsvarsfellesskap er en realitet. Vurderingen, da vi forlot Lisboa, var at hvis det ikke kom den krise i Frankrike, som imidlertid er kommet, kunne man håpe på å ha et traktatutkast ferdig til undertegning en måneds tid etterat Lisboamøtet var slutt, altså i slutten av mars, og man regnet med at man kunne ha håp om at ratifikasjon kunne foreligge innen utgangen av juli måned. Så vidt jeg kan skjønne etter det som i mellomtiden er skjedd, må man regne med betydelig lengre frister for begge skrittets vedkommende. Det vil ta lengre tid å få slutført forhandlingene om selve traktaten og å få den undertegnet, fordi den franske regjeringskrise betyr en forsinkelse der, og sådan som utviklingen er i Vest-Tyskland, må man vel regne med at det er liten utsikt til at det kan bli noen ratifikasjon av et slikt traktatutkast der på denne side av sommeren.

Etterat Rådet hadde behandlet innstillingen fra den midlertidige rådskomite, som statsråd Brofoss vil redegjøre nærmere for, ble det fra møtet i Lisboa lørdag den 24. februar om ettermiddagen sendt ut en presseoversikt over det som da var vedtatt. Den inneholdt bl.a. meddelelse om at det var enighet om å stille opp tilnærmedesvis (approximately) 50 divisjoner «i passende tilstand av krigsberedskap» og 4000 fly klare til bruk i Vest-Europa – alt sammen innen utgangen av 1952.

De to siste punktene som ble behandlet, gjaldt Atlanterhavspaktens fremtidige organisasjon. Det har vært redegjort for det her før. Det var to problemer som der sto uløst før møtet i Lisboa. Det ene var stedet hvor den samlede sivile administrasjon skulle slå seg ned, og som så skulle bli Atlanterhavspaktens sivile hovedsete, hvor møtene heretter som regel skal holdes, så man får slutt på ambuleringen. Det annet var spørsmålet om generalsekretæren, både personen og hans myndighetsområde.

Hvor det gjaldt stedet, viste det seg under underhåndsdrøftingene at det bare var to land som ved siden av Storbritannia, desidert mente at alle argumenter talte for å ha det i London. Det var Portugal og Island. Blant de andre var det en del, som Canada, som Danmark, som Norge, som nok hadde meget sterke sympatier for en plassering i London ut fra alminnelige politiske og ideologiske vurderinger, men for hvem de praktiske hensyn allikevel tilsa, når alt kom til alt, at det måtte være riktigere å ha hovedkvarteret i Paris. Det som der overbeviste meg sterkere enn jeg var overbevist om det før, det var da jeg fikk forelagt forslaget til den detaljerte ordning av samarbeidet mellom Atlanterhavsorganisasjonen og det europeiske forsvarsfellesskap. Det forutsetter en liaison på alle trin, både på den militære, og den sivile side, som, så vidt jeg kan skjønne, ikke lar seg gjennomføre uten at de to organisasjoners hovedkvarter fysisk er i umiddelbar nærhet av hverandre, og ettersom England har sagt tydelig fra at det ikke anser det mulig for seg å bli medlem av det europeiske forsvarsfellesskap, må det anses for utelukket at det kan plasere sitt hovedkvarter i England. Alle går da ut fra at dets hovedkvarter kommer

til å bli i nærheten av Paris, og det var da det utslagsgivende hensyn for svært mange, ved siden av at amerikanerne også meget tydelig ga til kjenne at de for øyeblikket har sin hjelpeadministrasjon plasert i Paris, og at de ikke anser det for hensiktsmessig å flytte den noe annet sted hen. Spørsmålet ble da av britene ikke satt på spissen. De sa bare at de av grunner som vi alle kjente til, ville foretrekke at hovedsetet fortsatt var i London, som det jo i realiteten er i øyeblikket, men at de ville bøye seg for den beslutning som flertallet kom fram til. Det ble da Paris.

Bl.a. for å gjøre et forsøk på å gjøre denne avgjørelsen lettere for britene, var det da samstemmighet om å be om å få britten Sir Oliver Franks som generalsekretær for Atlanterhavspakten. Det førte dessverre ikke fram. Sir Oliver Franks hadde på forhånd sagt fra at han ønsket nå meget snart å trekke seg ut av det diplomatiske og internasjonale liv og vende tilbake til sitt arbeid ved Oxford universitet, og tross en enstemmig henstilling fra Atlanterhavspaktens råd fastholdt han den avgjørelse. For øyeblikket ligger da spørsmålet om generalsekretæren i stedfortrederens hånd, det forhandles mellom dem. Det er foreløpig stilt opp et par lister over mulige kandidater. En består av politikere, og en består av fremtredende embetsmenn. De skulle ha et møte i morgen, så vidt jeg skjønner, eller muligens i dag, for å eliminere de navn som ikke kunne komme på tale. Blant dem er mitt, for jeg har sagt meget bestemt fra at jeg ikke under noen omstendighet kan komme på tale. Hvordan det videre vil utvikle seg, vet jeg ikke. Jeg fikk nettopp beskjed om at den kanadiske minister vil treffe meg. Jeg har et ganske svakt håp om at det kan bety at Pearson tross alt kan komme på tale.

Jeg skulle tro at den gunstigste løsning ville være å få enten en brite eller en kanadier, når hovedsetet nå skal være på det europeiske fastland, og blant de kandidater som er nevnt som mulige, er den nåværende kanadiske høykommissær i London, Wilgress, som på mange måter vil være en bra mann, selv om han har den handicap at han begynner å trekke på årene. Men han har lang erfaring i internasjonalt arbeid bak seg, og han har innenfor Stedfortrederinstitusjonen vært en av de absolutt ledende og av dem som har hatt det beste grep på tingene. Men det er ikke mulig å si noe mer sikkert om hvordan det problem blir løst, selv om jeg nok tror at det vil bli løst i løpet av forholdsvis kort tid.

Vi lanserte fra norsk side det britiske medlem av den midlertidige rådskomite, Sir Edwin Plowden, men det er tydelig av det som foreligger at den britiske regjering ikke vil gi avkall på ham til fordel for det internasjonale arbeidet.

Hambro: Jeg syntes utenriksministeren sa at det var tre lister: en over fremtredende politikere, en over fremtredende embetsmenn og jeg hadde håpet at der også var en liste over fremtredende personligheter fra det normale liv.

Utenriksminister Lange: Jeg sa bare to lister, og jeg sa ikke fremtredende politikere, jeg sa politikere og fremtredende embetsmenn.

Hvor det gjelder den siste saken, rapporten fra den såkalte 5-mannskomite, ble det vedtak som ble gjort der i virkeligheten en avvikling av 5-mannskomiteen

som sådan, og en overføring av arbeidet med de ikke-militære oppgaver som jeg nevnte innledningsvis, til alle 14 lands representanter.

Jo mer vi kom inn på de økonomiske oppgaver, dess klarere ble det for oss i 5-mannskomiteen at det var en fullstendig umulighet for 5 land som ikke omfattet noen av de økonomisk ledende, ingen av de 3 stormakter, å sitte og diskutere de tingene der. Det måtte diskuteres i et forum hvor de alle var med. Dessuten kan ikke Atlanterhavspakten komme så svært meget lenger med å bestemme hvilke økonomiske oppgaver som bør tas opp i Atlanterhavspaktens regi før den videre økonomiske samarbeidsorganisasjon som vi alle sammen er med i, den Europeiske Økonomiske Samarbeidsorganisasjon, har tatt avgjørelse om hvilke felter den vil la ligge. Der er en komite i arbeid innenfor OEEC som skal avgi rapport, forhåpentlig til et Ministermøte nå i slutten av mars måned, og først når Ministerrådet for OEEC på grunnlag av den innstilling er kommet frem til en avgjørelse, vil de permanente representanter for Atlanterhavspaktens land kunne ta opp til konkret behandling spørsmålet om hvilke økonomiske oppgaver skal behandles i Atlanterhavspaktens regi og av Atlanterhavspaktens økonomiske sekretariatsavdeling.

Jeg tror det var i hovedsaken de tingene jeg hadde å bringe frem.

Formannen: Det er vel best å ta statsråd Brofoss' redegjørelse med en gang, og så kan vi komme tilbake til eventuelle spørsmål senere.

Statsråd Brofoss: 12-mannsgruppens rapport forelå like før jul. Den falt i en hovedrapport og 2 vedlegg. Det ene vedlegget var vesentlig av militær art, utarbeidet under ledelse av den amerikanske general McNarney. Det andre vedlegget var vesentlig av økonomisk art og omhandlet de bidrag som Eksekutivutvalget mente at de enkelte land kunne yte til det felles forsvar.

Det er særlig dette økonomiske vedlegget som har vakt diskusjon, og det var til dette vedlegget landene skulle gi svar innen 15. januar. Dette vedlegget hadde en ganske bestemt karakter. Det ble nemlig sagt at dette ikke var tilrådinge overfor de enkelte land, men det var forutsetninger som Eksekutivutvalget hadde stilt opp for å nå det sluttmaal med hensyn til militære styrker som var omhandlet i det militære vedlegg. Dette opplegg var derfor av samme karakter som forutsetningene med hensyn til amerikansk støtte og bidrag og kanadisk støtte og bidrag, likeledes forutsetningen om at det vil være et tysk bidrag både militært og økonomisk i forskjellige former.

Tre av landene fikk ingen tilråding om å gå opp med sine bidrag. Det gjaldt Portugal, de Forente Stater og England. I Englands tilfelle var det sterkt understreket at en økning av produksjonen av kull var likeverdig med en økt militær innsats. Men de andre land fikk tilrådinge om å gå opp. Jeg skal nevne hva de gikk ut på og hva svarene var.

Canada fikk henstilling om å øke sine gratis leveranser til Europa, særlig var det nevnt korn. I sitt svar sa Canada at det ikke kunne gjøre det, men det var villig til å øke sitt bidrag med 100 mill. dollars over 3-årsperioden i form av ferdig militært utstyr.

Danmark hadde fått en antydning om 3 100 mill. kr. som et rimelig bidrag. Det gikk opp fra ca. 2 207 til 2 650 mill.

Belgia hadde fått en tilråding om å gå opp med 20 %. Først svarte landet ganske enkelt blankt nei i nokså utvetydige ordelag, men under de videre forhandlinger kom en fram til at Belgia skulle gi et visst bidrag ved å yte kreditt utenom EPU-systemet, altså Betalingsunionsystemet, for å lette trykket på Betalingsunionen.

Holland fikk en tilråding som ikke var så lett å kvantifisere, men som vel inneholdt en oppgang med mellom 5 og 10 %. Det har Holland erklært seg villig til, men med ganske mange kvalifikasjoner i svaret.

Italia var anmodet om å gå opp med ca. 16 %. Til det har vel Italia i realiteten svart nei, selv om det her ikke er lett å kvalifisere svaret. Når jeg mener at de har svart nei, er det fordi de har bragt inn som en forutsetning et så stort amerikansk bidrag at det var langt større enn det var regnet med i behandlingen i 12-mannskomiteen. Italia har nemlig forutsatt at det for inneværende år, altså frem til 30. juni i år, skulle få 200 mill. dollar i direkte hjelp utenom militærutstyret og plasering av militære bestillinger fra amerikansk side, og tilskudd for felles infrastruktur.

Norges tall er som kjent 3 050 mill. kr. som eksekutivutvalget har ansett som et passende bidrag, i motsetning til de 2 500 mill. vi opprinnelig opererte med. Vårt svar er at vi godtar dette under bestemte forutsetninger med hensyn til omfanget av amerikansk hjelp – dvs. 42 mill. dollar svarende til 300 mill. kr. for 3-årsperioden.

På grunnlag av svarene ble det utarbeidet en tilleggsrapport og et utkast til resolusjon som er omhandlet i utenriksministerens gjennomgåelse. Den inneholder en oppsummering av rapportene og en tilråding om hva landene bør foreta seg.

Denne rapporten skulle etter sin art omfatte hele forsvarsprogrammet, men kom ikke til å gjøre det. Et stort område, nemlig infrastrukturprogrammet – jeg ber om å få bruke samlingsuttrykket, selv om det er et nokså umulig ord – kom ikke med, av den grunn at det ikke fra militær side forelå en teknisk bearbeidet plan på det tidspunkt da komiteen la frem sin rapport før jul. I tiden etter har SHAPE, de nasjonale militære myndigheter, de forskjellige kommandoer, bl.a. Nordkommandoen, den spesielle infrastrukturkomite og Stedfortrederrådet, alle arbeidet med dette spørsmål om flyplasser, telekommunikasjoner og hovedkvarter. Etter megen strid frem og tilbake er det lagt frem et program på disse tre hovedområder på 162,5 mill. pund. Programmet skal prinsipielt gjelde kalenderåret 1952, men en regner med at det må strekke seg inn i 1953 for å bli ferdig. Av de 162 mill. pund regnes de 139 mill. å ville bli brukt i 1952.

Dette vil ikke være det totale infrastrukturprogram. Det må etterfølges av et nytt som vil gjelde årene 1953 og 1954. SHAPE har sagt at under de beste forutsetninger med hensyn til innhold vil dette tilleggsprogrammet ligge på ca. 120 mill. pund, men det er mulig at de nye våpen – som jeg ikke vet hva er for noe – som har vært nevnt i den forbindelse, vil nødvendiggjøre videre anlegg, slik at totalprogrammet for 1953 og 1954 vil kunne komme opp i 200 mill. pund.

Norges andel i det foreliggende programmet – det vil si den del som skal bygges i Norge – utgjør 13,88 mill. pund, det vil si 277,6 mill. kroner.

Jeg kan kanskje i den forbindelse straks nevne de flyplassene det her er tale om. Jeg nevner nordfra: Bardufoss, Bodø, Ørlandet, Gardermoen, Rygge, Jarlsberg og Lista. Rygge er en helt ny plass, mens det for de andre vesentlig gjelder utvidelser. I en tidligere liste var medtatt også Andøya, som falt ut, blant annet skulle jeg tro, fordi SHAPE hadde nokså mange militære betenkeligheter ved å ta en flyplass så langt ute og uten at det for øyeblikket kunne skaffes et effektivt forsvar for den. Vi må regne med at i neste omgang vil Andøya komme med, og muligens Kjevik.

Siden det har vært talt om flyplasser langs Vestlandet, vil jeg si at jeg tror ikke at SHAPE for sitt vedkommende vil komme til å anbefale noen flyplass langs Vestlandet – av den enkle grunn at de regner dette område for forsvart, dels fra Sola og Ørlandet, og dels – og vesentlig – fra England, og ved sjøstridskrefter.

Flyplassene er ansatt til å ville koste 12 mill. pund – 240 mill. kroner. Telekommunikasjonene er ansatt til å ville koste 1,13 mill. pund – 22,6 mill. kroner. Hovedposten her er kabelforbindelsen Aberdeen – Bergen og Kristiansand – Hanstholm i Danmark. Internt omfatter telekommunikasjonen bare radioforbindelsen fra Bergen og nordover og sørover og over til Oslo, samt radioforbindelsen fra Kristiansand hvor kabelen kommer over fra Danmark.

Hovedkvarterene utgjør 750 000 pund, 15 mill. kroner, uten at jeg kjenner fordelingen på stedene.

Av det totale program på Norge på 13,88 mill. pund, er det antatt at 9,1 mill. vil bli brukt i 1952.

Spørsmålet om fordelingen av utgiftene var på forhånd blitt diskutert nokså meget i de forskjellige instanser, men på grunnlag som etter mitt skjønn aldri kunne føre til noe resultat, nemlig dels etter det de kaller «vertsprinsippet» - de land som skulle bygge disse flyplasser skulle bære utgiftene – og dels etter «user-prinsippet» - det land som kommer til å bruke disse flyplasser, skulle betale for dem. Etter min mening har disse prinsipper ingen relevans overhodet. Flyplassene er nemlig plasert etter strategiske overveielser, og det er en ren tilfeldighet hvor de kommer til å bli plasert. Enkelte av flyplassene i Norge har like stor betydning for forsvaret av Danmark som for forsvaret av Norge. Derfor kan en ikke bruke noen av disse prinsipper, og i den ministerkomite som skulle se på dette, ble det fort enighet om at en måtte fordele vesentlig etter evne.

Jeg skal ikke komme inn på den nokså lange diskusjon om dette, men komme frem til resultatet. Vi sto overfor det problem at det er tre bidragsytende land – de Forente Stater, Canada og England, og 7 byggeland, idet en ikke regnet med hverken Portugal, Hellas, Tyrkia eller Island. Amerika satte seg meget bestemt på det syn at det ikke under noen omstendighet ville yte mer enn 40 % av kostnadene. Det vil svare til 65 mill. pund. Begrunnelsen fra den amerikanske forsvarsministers side var at det ikke var mulighet for å forklare Kongressen at De Forente Stater skulle yte f.eks. mer enn halvparten. Det gjaldt her disponeringen av lokal arbeidskraft og materialer, og ville ikke umiddelbart involvere ny import. Derfor

kunne en ikke forklare, mente han, overfor Kongressen, at bidraget skulle være høyere enn 40 %. Hvis en legger til grunn evneprinsippet, vil det straks slå i øynene at de Forente Stater og Canada seg i mellom har over halvparten av folkemengden og over 2/3 av nasjonalinntekten i hele dette området. Men amerikanerne satte seg som sagt på nevnte standpunkt. Canada sa at det ikke under noen omstendighet ville betale mer enn 12 % i forhold til de Forente Stater. Det var begrunnet med at som naboland til de Forente Stater, var det igjen umulig å forklare i Canada at det skulle betale mer enn noe som svarte så noenlunde til folkemengden der sammenlignet med de Forente Staters. Det ble for Canada 8,1 mill. pund.

England sa først fra at det bare kunne bidra med 10 mill. pund. Det gikk senere opp til 20 mill. pund, men presiserte sterkt at hele dette bidrag måtte være i form av ferdig utstyr i telekommunikasjonssektoren. Det kunne ikke tenke seg å levere kontantbidrag, og viste til stillingen i den Europeiske Betalingsunion.

Med disse bidrag er en kommet opp i 93 mill. pund, og resten skulle så fordeles på de øvrige land.

Fra Norges side ble det på et tidspunkt budt 5 mill. pund som vårt bidrag, under forutsetning av at det var mulighet for å komme frem til 162,5 mill. pund, altså hele programmet. Det gikk ut over det som skulle dekke vårt bidrag fordelt etter evne, hva enten en legger folkemengde til grunn eller nasjonalinntekt, men av grunner som jeg kommer tilbake til, mente jeg at det var riktig at Norge bød et forholdsvis høyt beløp for å prøve å få en løsning på grunnlag av hele programmet. Det viste seg at det var ikke mulig. Vi nådde bare opp i 152 mill., og da gikk Norge tilbake til 4,6 mill. pund, som svarer til 92 mill. kr.

Fordi en ikke kom opp i mer enn 152 mill. pund med et program på 162, må altså 10 mill. pund skytes ut. Det vil skje ved at en foreløpig setter ut programmet 3 flyplasser som tyske flystyrker er ment å skulle bruke i andre land, det er 1 flyplass i Frankrike og 2 i Holland. Det vil spare ca. 5 mill. pund. De øvrige 5 mill. pund vil da SHAPE ha til oppgave å spare inn på andre felter, og det har de erklært seg villige til å gjøre.

En kan således si at det foreligger et samlet program som det nå er enighet om og som en kan gå i gang med. Jeg kan kanskje fort nevne hva tallene blir for de andre land:

Danmark	6,1 mill. pund		
Holland	6,3	"	"
Belgia	10	"	"
Frankrike	20	"	"
Italia	12	"	"

Hambro: Skal Portugal og Island ingenting bidra?

Statsråd Brofoss: Nei, de faller utenom. Amerikanerne bygger flyplassene på Island helt ut alene, og så vidt jeg forstår forhandles det direkte mellom Portugal og de Forente Stater om flyplasser i Portugal.

Jeg kan vel tilføye at en medvirkende årsak til at Portugal ikke er tatt med, er at SHAPE er av den oppfatning at det å dra Portugal med bare vil bety at en må binde utstyr der uten at en får noen særlig effektiv hjelp. Det er av de ting vi ikke skal diskutere så meget offentlig formodentlig, men det er visst SHAPE's bestemte oppfatning at å sende utstyr dit, i virkeligheten bare vil bety å begrave det, og derfor vil de heller ikke bringe det inn på dette felt.

Som en vil se, er det et noenlunde rimelig forhold mellom det Norge skal bidra og det Danmark skal bidra, og det er et nokså viktig moment i forholdet. Det er kanskje et visst misforhold mellom det Holland skal bidra og vårt bidrag, men det skyldes nok at alle hadde en viss forståelse for det synspunkt som var fremlagt fra hollandsk side, at de skal bygge ut 3 flyplasser som alle vil beslaglegge dyrket jord. Det er et veldig stort areal dyrket jord som derved går tapt for jordbruket, og det gjelder ikke i samme grad i andre land. Det er nemlig forutsetningen at de enkelte land skal bære utgiftene til grunnervervelsene selv. Ellers ville en få dollar betalt for jord, og det kunne kanskje skape en form for auksjon som ville kunne være litt farlig. Men for Hollands vedkommende hadde en en følelse av at det var et rimelig synspunkt.

Belgias bidrag er vel i underkant. Det burde vært større, og skulle sannsynligvis ha ligget på 12 mill. pund, men belgierne har en viss evne til å sitte stille og tvinge seg fram. Det har vel en viss betydning at det er færre flyplasser i Belgia enn i en del av de andre land, og at de derfor må bære en relativt større andel av utgiftene selv enn noen andre. Totalbeløpet er nemlig 17 mill. pund og de bærer de 10/17, mens vi for vårt vedkommende bare vil bære 1/3.

Frankrikes bidrag er i forhold til nasjonalinntekten for lite, men når en kjenner deres store utgifter og tap i Indochina og landets stilling i EPU, er det meget som taler for at en her ikke skal presse Frankrike for sterkt. Hvis en gjør det, har det bare som utslag at det får større underskudd i Betalingsunionen, og det nødvendiggjør i sin tur igjen større amerikansk hjelp.

Italias bidrag er åpenbart for lavt. Det ble søkt å presse det opp, men en kan vel si det slik at de er kommet alt for billig fra det.

For nå å si litt om Norges bidrag i forhold til hva vi har sagt i fremleggelsene overfor Stortinget i de forskjellige redegjørelser, så er det som nevnt i programmet på 3 050 mill. ført opp et bidrag fra norsk side til felles infrastruktur på 150 mill. kroner. Jeg regnet med den gang at det totale internasjonale infrastrukturprogram i Norge ville beløpe seg til ca. 500 mill. kroner. Men siden det da var tatt med flere flyplasser, skulle jeg tro at det programmet på 500 mill. kr. er for høyt. Det er grunn til å tro at det ligger nærmere 400 enn 500 mill. Hvis vi da bruker forholdstallet fra den fremleggelsen som skjedde her før jul, var altså vår hypotetiske oppstilling at vi skulle betale 150 mill. av et samlet utgiftsbeløp på 500 mill. – altså forholdstallet 15:50. Hvis totaltallet er 400, som jeg tror det vil bli, vil forholdstallet bli 15:40. Det vil i denne omgang bety at marginalgrensen er 83 mill. som bidrag hvis totalprogrammet er 500 mill. og 104 mill. som bidrag hvis totaltallet er 400 mill. Med 92 mill. ligger vi omtrent midt imellom, og vi ligger da rimelig innenfor den grense som vi selv har stilt opp som en forutsetning ved innsendelsen av vårt svar.

Jeg kan kanskje tilføye at siden England bare har tilbudt å betale i form av ferdig utstyr, bør det vel formodentlig fra norsk side foreslås at England tar på sin kappe hele kabelanlegget Aberdeen – Bergen og også kabelforbindelsen til Danmark. Hvis vi gjør det, kommer en frem til at av et samlet tilskudd utenifra på 185 mill. kr., vil ca. 15 mill. falle på ferdig utstyr i telekommunikasjonssektoren og 170 mill. kr. vil være valutastøtte. Da det bare er de Forente Stater og Canada som er bidragsytere til valutastøtten, vil altså denne støtten ta form av amerikanske og kanadiske dollars. Det ble ikke truffet noen avgjørelse om hvorledes arrangementet teknisk skulle gjennomføres, men da en har en tilsvarende ordning tidligere for Central-Europa, går jeg ut fra at det vil forholde seg på samme måte her. Byggelandet legger ut sin egen valuta, altså vi norske kroner, og sender regning til denne felles oppgjørskassen som etableres på teknisk plan.

Jeg vet ikke om jeg i denne forbindelse kan få nevne at vi også har snakket litt med amerikanerne om valutastøtten for inneværende år. Vi sa, som jeg nevnte, i vårt svar til 12-mannsgruppen at vi kunne tenke oss å gå opp i 3 050 mill. under forutsetning av en samlet valutastøtte utenifra på 300 mill. kr. Vi har for inneværende år hittil bare fått tilsagn om 5,2 mill. dollars, som vi har brukt til å kjøpe utstyr til minesveipere for. Harriman har gitt tilsagn om at vi skal få ytterligere 9,8 mill. dollar, slik at det totale bidrag for Norge i inneværende år blir 15 mill. dollars, eller 105 mill. kroner. Det skulle, hvis en tar forholdsvis fordeling, altså ligge innenfor rammen av de forutsetninger som vi har bygget på i vårt svar overfor 12-mannskomiteen.

Formannen: Jeg forsto det slik at utenriksministeren gjerne ville komme inn på spørsmålet om basene.

Utenriksminister Lange: Det skulle ikke i og for seg være nødvendig å bruke mange ordene på det, men siden det har stått såpass meget i avisene om dette, vil jeg gjerne nevne et par ord nettopp i tilknytning til redegjørelsen om infrastrukturprogrammet. Tillge-Rasmussens spekulasjoner om at vi kunne bli stilt overfor et spørsmål om å legge om vår basepolitikk tok nemlig sitt utgangspunkt i at dette spørsmål om finansieringen av felles infrastrukturanlegg skulle komme opp i Lisboa. Han sluttet da, i og for seg med en viss logikk, at all den stund det var spørsmål om fellesfinansiering av fellesanlegg, måtte det skape visse vanskeligheter at disse fellesanlegg ikke ble stilt til felles bruk under enhver omstendighet, men var belagt med de restriksjoner som vår politikk på dette område fører med seg. Tillge-Rasmussens nervøsitet smittet så over på den danske delegasjon, mens vi på vår side var ganske sikre på at der ikke forelå noen slik mulighet for å reise dette problem i den sammenheng, idet vi under hele sakens forberedelse på ethvert tidspunkt tydelig hadde sagt fra at for Norges vedkommende gjelder de og de restriksjoner for bruk av slike fellesanlegg. Danskene hadde på sin side ikke med tilsvarende tydelighet sagt fra, og følte seg derfor mere usikre.

Det førte da til at vi først hadde et møte med de to danske regjeringsmedlemmer som var til stede, Ole Biørn Krafft og Thorkil Kristensen, og

at vi så etter oppfordring fra dem, bad utenriksminister Acheson om at den danske utenriksminister og jeg kunne få snakke med ham for å få saken helt avklart. Det var i grunnen mere for å berolige dansk uro enn fordi vi for vår del mente der var noen nødvendighet for det, og den samtale vi hadde med Acheson – som foregikk ved at han bød oss til lunsj i den amerikanske ambassade – bekreftet da fullt ut at det var i virkeligheten å løpe i åpentstående dører det vi foretok oss.

Jeg tok mitt utgangspunkt i de samtaler jeg hadde hatt med ham i Washington forut for Norges tilslutning til Atlanterhavspakten, og han husket utmerket godt alt som da hadde foregått, og at han hadde gitt sin tilslutning til vår vurdering av at man heller fikk løpe den større risiko som det utvilsomt er ikke å ha fremmede styrker stasjonert i Norge, for at man ikke skal gi russerne noe påskudd til å si at de virkelig har grunn til å føle seg truet ved at fremmede tropper er til stede i Norge. Han sa: Jeg var enig i den vurdering den gang, og jeg er enig i den nå. Jeg skal for alle tilfellers skyld snakke med min kollega i det amerikanske forsvarsdepartement og med sjefen for den amerikanske forsvarsstab, for å få bragt på det rene at det heller ikke er skjedd noen endring i vurderingen på det hold. – Og han kom tilbake etter noen få timer og sa at vurderingen fremdeles var den samme over det hele - «der er intet ønske fra noen av oss om å utvirke noen endring i den norske holdning på dette punkt, og så langt min innflytelse rekker vil jeg bidra til at Norge ikke på noen måte blir økonomisk skadelidende på grunn av denne holdning, fordi det er en holdning som politisk sett er i hele A-paktfellesskapets interesse.» - Mere tror jeg ikke det er å si om den ting.

Statsråd Brofoss: Jeg kan kanskje få tilføye en opplysning her: Av de flyplasser jeg har nevnt, er én, nemlig Jarlsberg, utpekt til eventuell bruk for amerikanske styrker i krig, ikke de andre. Den er så vidt jeg forstår valgt ut også av hensyn til forsvaret av Danmark.

Formannen: Jeg takker de to statsråder for deres redegjørelser.

Vi må slutte nå, siden utenriksministeren skal til Kongen, men jeg går ut fra at det er et ønske i komiteen om å komme tilbake til disse saker, og vi får da bestemme tiden for et nytt møte, hvor medlemmene kan komme tilbake til de spørsmål de vil ha nærmere rede på.

Etter en kort diskusjon ble neste møte fastsatt til lørdag 8. mars, eller, hvis det ikke lot seg gjøre på grunn av stortingsmøtet, til mandag den 10. mars kl. 12.

Formannen: Jeg vil gjerne før vi hever møtet få si litt om de stenografiske referatene. Det har som regel tatt så vidt lang tid å få dem ferdige, at de har vært av svært liten verdi f.eks. i et tilfelle som i dag hvor vi gjerne vil se referatene av de innlegg som har vært for å kunne delta i en debatt etterpå. Det er derfor nå truffet en ordning hvorved referatene vil foreligge i all fall i ubearbeidet form maksimum en dag etter at møtet har vært holdt, hvis ikke møtet har vart for lenge. Hvis det er et meget langt møte, vil det naturligvis ta noe lenger tid å utarbeide referatet. Det er

altså et teknisk arrangement. Men denne ordningen er meget avhengig av medarbeiderskap, om jeg så må si, fra medlemmene av utenrikskomiteen. Det har nemlig vist seg at en av de årsaker som har oppholdt arbeidet med referatene, er at medlemmene ikke har levert tilbake sine innlegg som de har fått til gjennomlesning, og jeg vil derfor foreslå at vi nå vedtar noenlunde den samme ordning som man har for Stortinget forøvrig, at manuskriptene skal være tilbakelevert innen ett døgn etter at man har fått dem. Hvis ikke går det til renskrift i den form det har. Det må vi gjøre, hvis disse referatene overhodet skal ha noen hensikt.

Hambro: Jeg er helt enig med formannen. Jeg må bekjenne mine egne synder, jeg har undertiden vært svært sen med å levere tilbake. Det har en sammenheng med at der praktisk talt aldri er noesomhelst å rette, og da skyves de gjerne langt ned i bunken av det jeg har liggende å arbeide med. Men jeg tror det er praktisk og greit det som nå er foreslått.

Formannen: Da er vi altså enige om at hvis ikke korreksjon er levert innen 1 døgn etter at man har fått referatet, går dette til renskrift slik som det er.

Natvig Pedersen: Jeg er også helt enig i den ordningen, men den gjelder selvfølgelig bare for den tid da Stortinget er samlet og representantene er til stede. Ville det ikke være like bra nå med en gang å treffe en ordning også for det tilfelle at komiteen bare er innkalt til et møte og så reiser hjem. Vi bør vel også der ha en tidsfrist. Hvor lang man må sette den, tør jeg ikke si, men jeg skulle tro at en frist på 10 dager i alle tilfeller ville være tilstrekkelig til å sikre at en fra alle steder i landet kan få sendt referatet tilbake.

Formannen: Jeg skulle anta at 10 dager ville være nok.

Hambro: Det er sagt at utenriksministeren skal gi en redegjørelse i Stortinget torsdag. Fastholder man det?

Formannen: Ja.

Hambro: Jeg ville synes det var en stor vinning om vi kunne få anledning til å ha en drøftelse med ham før man hadde møtet i Stortinget, til klarleggelse av de enormt viktige spørsmål som har vært reist her i dag.

Natvig Pedersen: Den redegjørelsen som utenriksministeren ønsker å gi Stortinget, er jo da den offisielle redegjørelsen, og utenriksministeren har selv ønsket å kunne gi den så snart som mulig. Selv om det vel til dels blir den samme som han har redegjort for her nå – om kanskje ikke så fyldig – kunne jeg tenke meg at det kunne være en fordel å ha den offisielle redegjørelsen også som bakgrunn for den videre behandling her. Jeg går ut fra at redegjørelsen i Stortinget vil bli utlagt til

behandling i et senere møte, og da kan denne komite arbeide videre med spørsmålene i mellomtida.

Hambro: Utenriksministeren må naturligvis selv avgjøre det. Formannen vil kanskje nevne det for ham, og hvis utenriksministeren da ønsker at vi skal ha redegjørelsen i Stortinget torsdag, er det helt greit og all right.

Formannen: Jeg tror han ønsker å gi en slik redegjørelse for at i det hele tatt også offentligheten skal få litt.

Men i denne forbindelse må jeg få lov til å ta opp et spørsmål som jeg ikke vil fremsette noe forslag om, men som jeg gjerne ville at presidentskapet skulle overveie. Ville det ikke være en fordel når man har slike redegjørelser fra utenriksministeren at man tok debatten i tilslutning til redegjørelsen? Det forutsetter selvsagt at man da har hatt en redegjørelse i den utvidede utenrikskomite, og en debatt i den komite. Deretter skulle altså utenriksministerens redegjørelse i Stortinget komme, og da mener jeg, med debatten i umiddelbar tilslutning til den. For å ta det tilfellet vi har nå. Da får vi altså redegjørelsen på torsdag, og når skal man få plasert debatten? Meget ofte er det slik at utenriksministeren reiser, og så går det altså en uke, og så kommer man tilbake til det – meget ofte når situasjonen har endret seg ganske betraktelig, slik at det som står i redegjørelsen, eller i all fall en del av det, ikke lenger er aktuelt. Jeg tror derfor det ville være en stor fordel om man kunne få debatten i direkte tilknytning til redegjørelsen.

Friis: Jeg ba ikke om ordet, men jeg vil gjerne støtte formannens tanke, han sa akkurat hva jeg mente. I særdeleshet i et tilfelle som dette, hvor det etter et så viktig møte foreligger en slik bruk av sterke ord rundt om i hele pressen om det som er skjedd, da vil en debatt først i neste uke om den offisielle redegjørelse vi får på torsdag, virke skuffende på hele offentligheten, så det ville i høy grad vært ønskelig at debatten kunne ha funnet sted like etter.

Hambro: Jeg vil gjerne si at jeg synes det passer bedre inn med hele Stortingets arbeidsform at man får en slik redegjørelse utlagt for å behandles i et senere møte. Det kan jo være spesielle forhold til stede, som f.eks. når det gjelder utenriksministerens reiser, hvor det er heldig at man tar debatten umiddelbart, og i så fall vil jeg si at det ville være rimelig om man traff spesielle foranstaltninger så stortingsmennene fikk samme anledning som f.eks. pressen til å gjøre seg bekjent med utenriksministerens redegjørelse på forhånd. Men som alminnelig prinsipp bør vi ikke gjennomføre det.

Moseid: Nei, jeg er ikke enig med formannen i det. Denne redegjørelsen skal gis for Stortinget, og Stortingets medlemmer har krav på å få anledning til å tenke seg om før de tar del i en slik debatt. Det er jo ikke bare utenrikskomiteens medlemmer som skal ha anledning til å delta i disse debattene. Så jeg for min del

holder bestemt på at det bør være adgang for alle Stortingets medlemmer til å gjøre seg kjent med redegjørelsen før man tar debatten.

Formannen: Da modifierer jeg mitt forslag dithen: La utenriksministeren gi sin redegjørelse, og la denne redegjørelsen utlegges, men la oss da få debatten ikke senere enn 4 dager etter at redegjørelsen er gitt.

Natvig Pedersen: Rent ekspedisjonsmessig tror jeg ikke presidentskapet i og for seg ville ha noe imot å få en slik sak behandlet i samme møte, dermed ville en få gjort seg ferdig med den. Men rent saklig sett må jeg si at jeg ville ha meget store betenkeligheter ved å tilrå den framgangsmåten. Hvis det enda hadde vært slik at saken hadde vært behandlet i den utvidede utenrikskomite på forhånd og komiteens medlemmer hadde orientert sine grupper om den, kunne det latt seg forsvare, men så store og vanskelige spørsmål som dette gjelder, vil jeg ikke anse det for tilrådelig. Det ville i beste fall føre til at den utvidede utenrikskomites medlemmer kunne diskutere saken i Stortinget, men ikke representantene ellers. En annen ting er det formannen nevnte sist, vi er sikkert alle interessert i å få behandlingen så snart som mulig, og hvis vi velger den form som har vært vanlig, at vi utlegger redegjørelsen, behøver vi jo ikke å vente på debatten, denne komite kan arbeide allikevel. Så kan vi avtale med utenriksministeren det tidligst mulige tidspunkt som er rimelig både av hensyn til ham selv og av hensyn til stortingsrepresentantene i sin alminnelighet, og ta behandlingen da.

Hambro: Jeg er enig med hr. Moseid i det han anførte, og i det presidenten sa nu. Det er klart at der er hensyn som kunne gjøre det ønskelig å ta en debatt med en gang, men det ville bli en mindre verdifull og en mindre vel overveiet debatt, det er uunngåelig. Det er jo også overensstemmende med Stortingets praksis at viktige saker utlegges, og jeg hadde nær sagt, det er vel et internasjonalt fastslått prinsipp at man ikke tar en debatt umiddelbart etterat en viktig erklæring er blitt avgitt. Selv i FN heter det at man skal vente minst 24 timer når man har noe slikt, forat alle skal få anledning til å bli bekjent med det.

Det er ganske riktig som formannen sier at det ofte hender at det går så mange dager mellom redegjørelsen og debatten at det blir ting som ikke lenger er aktuelle eller nye begivenheter som skjer. Dertil kan man jo si at vi bør føle en glede over alle de ting som vi blir forskånet for å si og andre for å lytte til, jeg synes ikke det er så forferdelig meget tapt ved det, annet enn fra et rent journalistisk synspunkt. Men skal en debatt om så gjennomgripende viktige spørsmål som de som her foreligger ha noen reell verdi og kunne føres for åpne dører, må man ha hatt anledning til å gjennomtenke og gjennomarbeide meget nøye det man skal si.

Smitt Ingebretsen: Jeg er enig i det som er sagt her, men det pleier jo alltid å være så at når utenriksministeren gir en redegjørelse, har han et ferdigskrevet mangfoldiggjort manuskript som stilles til disposisjon for presselosjen. Jeg synes denne mangfoldiggjørelsen burde være så omfattende at manuskriptet umiddelbart

etter hans tale kunne fordeles også til Stortingets samtlige medlemmer, så slapp man å vente på noe referat, og det kan forkorte tiden til man kan ha debatten.

Formannen: Det kan man sikkert få i stand. Jeg vil si at jeg bøyer meg for de argumenter som er fremført, enn skjønt jeg ikke helt kan være enig i at det er internasjonal praksis, som hr. Hambro nevnte, for så vidt jeg vet går man i det engelske underhus direkte på debatten, og man gjør det samme i Sverige og Danmark. Men nå har vi jo en gang den form, og det er en meget betryggende arbeidsmåte. Det jeg gjerne vil ha frem er bare at jeg synes debatten bør komme så snart som mulig, mens tingene enda er såpass ferske at opinionen er interessert i dem. Det virker litt anakronistisk når vi kommer og diskuterer Europahæren og alt dette lenge etter at saken på en måte er avgjort.

Hambro: Eller etterat vi er okkupert.

Møtet hevet kl. 12.05.